

Sorsan hallituksen ohjelman lisäpöytäkirja 1.11.1973

I Yleistä

Pääministeri Kalevi Sorsan johtaman hallituksen ohjelman kaikkien kohtien osalta on ryhdytty toimenpiteisiin. Ohjelman tähänastinen toteutuminen on merkinnyt monien tärkeiden tavoitteiden saavuttamista yhteiskuntapolitiikan eri alueilla. Muutamat asiat ovat vielä valmisteltavana.

Nykyisen hallituksen ohjelmaneuvottelujen yhteydessä ei voitu ottaa huomioon kaikkia nyt ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä. Tämä on ohjelman toteutumisen ohella tehnyt tarpeelliseksi hallitusohjelman täydentämisen. Ohjelmatäydennys turvaa myös hallituksen harjoittaman uudistuspolitiikan häiriintymättömän jatkumisen neljän hallituspuolueen yhteisesti sopimalla tavalla. Tässä tarkoituksessa on laadittu hallitusohjelmaan liitettävä lisäpöytäkirja.

Hallitus ryhtyy välittömästi seuraaviin lisäpöytäkirjasta ilmeneviin toimenpiteisiin.

II Ulkopolitiikka

Ulkopolitiikassa jatketaan pyrkimyksiä maamme elintärkeiden etujen turvaamiseksi noudattaen rauhaan ja kansainväliseen yhteistyöhön tähtäävää puolueettomuuspolitiikkaa Paasikiven- Kekkosen linjan mukaisesti.

Osallistutaan aktiivisesti ETY-kokouksen jatkovaiheisiin pitäen päämääränä laajan eurooppalaisen yhteistyön kehittämistä yhteiskuntaelämän eri aloilla.

Maamme ulkopolitiikan pohjana olevaan ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimukseen nojautuen toimitaan edelleen aktiivisesti hyvien naapurussuhteiden kaikinpuoliseksi lujittamiseksi Neuvostoliiton kanssa.

Pohjoismaista yhteistyötä kehitetään ja sen asiasisältöä laajennetaan. Suomen panosta tehostetaan lisäämällä osallistumista yhteispohjoismaisten laitosten ja sihteeristöjen toimintaan sekä edistetään niiden sijoittumista myös Suomeen. Laaditaan pitkän tähtäyksen ohjelma Suomen kehitysyhteistyön velvoitteiden toteuttamisesta, määrällisistä tavoitteista, sisällöstä ja kohteista sekä annetaan selonteko eduskunnalle. Seurataan poliittisen tilanteen kehittymistä Portugalin siirtomaissa, Etelä-Afrikan tasavallassa, Namibiassa, Rhodesiassa sekä annetaan aktiivista poliittista ja humanitaarista tukea YK:n päätöslauselmissa tarkoitetuille itsenäisyysliikkeille ja rotusorron vastaiselle toiminnalle. Lisäksi selvitetään, onko suhteiden ylläpitäminen Etelä-Afrikan tasavaltaan sopusoinnussa tällaisten päämäärien kanssa. Ulkoasiainhallinnon kehittämistä jatketaan asiaa koskevan komitean mietinnön pohjalta. Ulkoasiainministeriön henkilöllisiä ja hallinnollisia toimintaedellytyksiä lisätään erityisesti kehitysyhteistyön osalta.

III Ulkomaankauppa

Hallituksen 16.10.1973 antamaan lausuntoon nojautuen, kauppapoliittisen peruslinjamme mukaisesti turvataan tehokkain toimenpitein ulkomaankauppamme tasapainoinen kasvu. EEC-tullisopimuksen täytäntöönpanosta mahdollisesti aiheutuvien haittavaikutusten torjumiseksi hankitaan valtioneuvostolle lainsäädännölliset valtuudet ulkomaankaupan tasapainottamiseksi

antamalla tarvittavat lakiesitykset eduskunnalle. Vastavuoroisten myönnytysten pohjalta tapahtuvan kaupan esteiden purkamisen ja muiden kauppapoliittisten toimenpiteiden avulla turvataan SEV-maiden kanssa tapahtuvan kaupankäynnin sekä muun taloudellisen kanssakäymisen monipuolistaminen ja lisääminen. Kauppavajeen torjumiseksi jatketaan erilaisten vienninedistämistoimenpiteiden tehostamista, turvataan kotimaisen tuotannon kilpailukyky kansainvälisessä kaupassa ja kartoitetaan katimaisten tuotteiden käytön lisäämismahdollisuudet kiinnittäen muun muassa huomiota julkisten laitosten tavarahankintoihin. Laaditaan suunnitelma tuontia korvaavan teollisuuden laajentamiseksi ja tehostamiseksi.

Selvitetään ulkomaisen sijoitustoiminnan haittavaikutukset maamme talouselämälle ja ryhdytään toimenpiteisiin näiden poistamiseksi. Monikansallisten yritysten maassamme tapahtuvaa toimintaa valvotaan.

Selvitetään mahdollisuudet kehittää merenkulkua sekä muita elinkeinoja, joilla viennin ohella voidaan vaikuttaa vaihtotaseeseen tasapainottavasti. Lisättäessä ohjattua ulkomaista turismia kiinnitetään huomiota myös tästä aiheutuviin haittavaikutuksiin ja niiden ehkäisyyn tarvittaessa lainsäädännöllä. Kansanmatkailua kotimaassa edistetään palveluja parantamalla.

Jatketaan toimenpiteitä, joiden avulla voidaan edistää kehitysmaiden kanssa käytävän kaupan laajentumista pitäen silmällä taloudellista ja teollista yhteistyötä kehitysmaan kannalta oikeudenmukaisilla ja kohtuullisilla ehdoilla. Ulkomaankaupan hallinto-organisaatiota tarkistetaan kiireellisesti.

IV Talouspolitiikka

Laaditaan riittävän seikkaperäinen ja laaja-alainen suhdannepoliittinen ohjelma kokonaista suhdannekiertoa koskeviksi toimenpiteiksi. Säädetään suhdannepolitiikan hoitoon liittyviä lakeja.

Toteutetaan talouspolitiikan kokonaisvaltainen suunnittelu lyhyellä ja pitkällä tähtäyksellä. Tavoitteeksi asetetaan tuottavien ja alueellisesti tarkoituksenmukaisesti sijaitsevien pysyvien työpaikkojen luominen jokaiselle kotimaassa työtä haluavalle Suomen kansalaiselle.

Suunnitellaan ja tarpeellisin toimenpitein valvotaan sellaisen investointi- politiikan toteuttamista, jonka avulla voidaan ripeästi toteuttaa yritysten kilpailukykyä parantavaa ja taloudellista kasvua edistävää rakennepolitiikkaa. Tuottavuus pyritään myös kohottamaan tehostamalla yritysten eri tasoilla toimivan työvoiman koulutusta ja turvaamalla ammattitaitoisten työntekijöiden saanti.

Monipuolisella, tehokkaalla hinta- ja kilpailupolitiikalla hillitään inflaatiota sekä luodaan edellytykset kaikki tulot kattavan tulopolitiikan tavoitteiden onnistumiselle yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Tulopoliittisten toimenpiteiden valmistelun tehostamista varten selvitetään, mitä lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä tarvitaan tulojen muodostumista koskevan informaation keräämiseksi. Selvitetään pitkäjännitteisesti edellytykset palkkatyöntekijöiden reaaliansioiden riittävän nopean kasvun sekä yleensä kansalaisten riittävän toimeentulon turvaamiseksi. Laaditaan toimenpideohjelma tulojen ja varallisuuden nykyistä oikeudenmukaisemmaksi jakaantumiseksi eri väestöpiirien kesken. Kansalaisten säästämisalttiutta edistetään.

Hinta-, kilpailu- ja elintarvikevalvontaa tehostetaan. Annetaan eduskunnalle esitys kuluttajansuojalaiksi.

V Yritystoiminta ja energiahuolto

Tavoitteena väestöllinen ja alueellinen tasapaino työpaikkojen, asuntojen ja palvelusten tarjonnassa kiinnitetään erityistä huomiota pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten turvaamiseen.

Tuontia korvaavaa ja työllisyyttä edistävää tietoliikennealan kotimaista teollisuutta mukaan lukien valtiojohtoinen elektroniikka-alan tuotanto, laajennetaan.

Valtion omistamaa teollisuutta kehitetään teollisuuden valtakunnallisen kehitysohjelman puitteissa saattamalla se nykyistä enemmän hallituksen valvontaan sekä uudistamalla sitä koskevaa lainsäädäntöä. Valtion yritysten teollisuuspolitiikan koordinoitua jatketaan ja selvitetään, niillä aloilla laajennetaan valtion yritystoimintaa. Rakennusmateriaalin tuottamiseksi sekä rakennustoiminnan julkisen hinta- ja laatu- kontrollin aikaansaamiseksi kehitetään yhteistyötä yksityisen ja julkisen rakennussektorin kesken sekä suurten, ennen kaikkea ulkomailla sijaitsevien rakennuskohteiden hoitamiseksi perustetaan sekayhtiö.

Teollisuuden rakennemuutosten ohjaamiseksi ja suurten teollisuushankkeiden, erityisesti valtiojohtoisen teollisuuden rahoituksen turvaamiseksi ryhdytään tehostamaan ja koordinoimaan luotonantotoimintaa.

Kuntien elinkeinoasiamiesverkoston laajentamista edistetään. Jatketaan energiatuotannon kokonaisuohjelman laatimista. Taloudellisten näkökohtien ohella otetaan huomioon ympäristö- ja turvallisuuskysymykset. Kehitetään turveteollisuutta ja tutkitaan muiden kotimaisten energialähteiden hyväksikäyttöä. Selvitetään yksityisen ja julkisen sektorin työnjako perusenergian tuotannossa ja jakelussa.

VI Sosiaaliturva

1. Perhepolitiikka

Sosiaalipolitiikkaa kehitettäessä kiinnitetään erityistä huomiota perhepolitiikkaan myös väestöpolitiikan tavoitteet huomioon ottaen. Lapsilisiä korottamalla ja muita perhetukimuotoja kehittämällä parannetaan lapsiperheiden taloudellista asemaa. Perhetukimuotoja yhtenäistetään ja ohjataan tuki heikoimmassa taloudellisessa asemassa oleville perheille, yksinhuoltajille ja nuorille aviopareille. Lapsiperheiden asumistukijärjestelmän uudistamista jatketaan.

Lapsiystävällisemmän yhteiskunnan aikaansaamiseksi lasten ja erityisesti vähävaraisten lapsiperheiden asemaa turvaavia toimenpiteitä tehostetaan edelleen. Tässä tarkoituksessa lisätään voimakkaasti lasten päivähoitopaikkoja sekä tuetaan samanaikaisesti ja tasapuolisesti myös muita päivähoitomuotoja. Äitiysrahoitusjärjestelmää kehitetään kuuden kuukauden vanhempainrahoitusjärjestelmäksi.

Lapsen asemaan ja oikeuksiin kiinnitetään huomiota erityisesti suunniteltaessa asuntoja, asuntoalueita, liikennettä ja virkistysalueita. Lastensuojelulaki uudistetaan ottaen samalla huomioon lasten ulkomaille tapahtuvasta adoptoinnista aiheutuvat ongelmat.

Perheneuvonnan palveluja kehitetään. Jotta lapset voisivat syntyä toivottuina, ehkäisyneuvontaa tehostetaan. Luodaan edellytykset vanhusten virikkeiselle ja täysipainoiselle elämälle yhtäläisesti muiden ikäryhmien kanssa. Muun muassa tässä tarkoituksessa lisätään vanhusten sosiaalipalveluksia.

2. Terveys- ja sairaanhoito

Terveyspalvelujen voimakasta kehittämistä ja alueellista tasapainottamista jatketaan.

Huumeainesten, alkoholin ja tupakan epäterveellisyyteen ja käytön hillitsemiseen sekä mainonnan haittoihin kuin myös päihteiden käytön yhteiskunnallisiin syihin kiinnitetään vakavaa huomiota.

3. Eläkkeet ja eläkejärjestelmien hallinto

Pidetään tärkeänä eläkejärjestelmien yhtenäistämistä ja yksinkertaistamista sekä eläkejärjestelmän heikkouksien korjaamista. Eläkepolitiikkaa kehitetään yhteistyössä taloudellisten etujärjestöjen kanssa. Eläketurvaeroja kavennetaan, eläkeläisten toimeentuloturva parannetaan ja eläkeläisten tarpeet otetaan myös muutoin huomioon yhteiskuntaa kehitettäessä.

Toteutetaan yhteisymmärryksessä työmarkkinajärjestöjen kanssa työeläkkeiden karttumisprosentin ja vähimmäiseläkkeen korottaminen. Samalla päätetään, siksi kunnes eläkejärjestelmien kehittämisen yleislinjoista on sovittu, mihin määrään asti työeläke jää etuoikeutetuksi tuloksi kansaneläkkeen tukiosaa määrättäessä. Ennen lainmuutosta myönnettyjen eläkkeiden vähimmäisprosentteja korotetaan siten, että myös eläkkeellä olevien asemaa uudistuksen yhteydessä parannetaan. Kansaneläkkeen perusosa maksetaan edelleen kaikille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen saajille.

Selvitetään työeläkkeiden laskemisperusteiden tekeminen oikeudenmukaiseksi.

Eläkkeellä olevan työtulo tehdään asteittain etuoikeutetuksi tuloksi kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen tukiosaa määrättäessä ja puolison työtulon osalta myös työkyvyttömyyseläkkeen tukiosaa määrättäessä. Työeläkkeisiin liittyvä lapsikorotus korvataan kansaneläkkeen lapsikorotuksella korottamalla sen nykyistä tasoa ja muuttamalla korotus markkamääräiseksi.

Eläkeindeksejä yhtenäistetään.

Eläkeläisten palvelun parantamiseksi kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoista muodostetaan myös ansioeläkejärjestelmään kuuluvien asioiden palvelupisteitä.

Sairausvakuutus tehdään ensisijaiseksi ansioeläkkeisiin nähden eläkeläisten toimeentuloturva huonontamatta. Sekä eläkkeellä olevan että työssä käyvän kannalta tärkeiden, yhä kasvavien työeläkevarojen rakenne- ja suhdannepoliittisesti sekä työllisyys- ja aluepoliittisesti tarkoituksenmukaista käyttöä varten ryhdytään toimenpiteisiin yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Eläkelaitosten hallinnossa lisätään etujärjestöjen edustusta. Työeläkevarojen käytön suuntaamiseksi tarkoituksenmukaisella tavalla perustetaan tarvittaessa neuvottelukunta.

Jotta valtioneuvosto voi nykyistä tehokkaammin johtaa eläkejärjestelmien yhteistoiminnan kehittämistä ja yhtenäistää hajanaista eläkelainsäädännön soveltamista, sen mahdollisuuksia eläkelaitosten toiminnan ohjaamiseen lisätään. Tässä yhteydessä kiinnitetään huomiota kansaneläkelainsäädännön soveltamisohjeiden antamiseen sekä kansaneläkelaitoksen budjetin laatimiseen ja sen käsittelyyn lähtökohtana kansaneläkelaitoksen asema eduskunnan alaisena laitoksena.

4. Muu sosiaalipolitiikka

Sosiaalihuollon hallintoa koskeva lainsäädäntö, huoltoapulaki ja tapaturmavakuutuslaki uudistetaan. Eduskunnalle annetaan esitys kotipalvelulaiksi. Sosiaaliturvan tiedottamista ja neuvontaa kehitetään.

Yhdyskuntasuunnittelussa ja asuntopolitiikassa otetaan nykyistä enemmän huomioon myös vammaisten tarpeet. Annetaan eduskunnalle esitys kehitysvammalaiksi.

Varusmiesten asemaa parannetaan sekä korjataan varusmiespalvelun aiheuttamat sosiaaliset epäkohdat ja varusmiesten terveydenhoidon puutteet.

VII Työelämä

Yritys- ja virastodemokratia toteutetaan. Tässä tarkoituksessa yritysdemokratian sovellutuskomitean työn edellytetään valmistuvan kuluva marraskuun aikana. Lisäksi aloitetaan välittömästi virastodemokratiaa koskevan lainsäädännön valmistelu. Tarvittavat lakiesitykset annetaan viipymättä eduskunnalle.

Työolojen turvallisuutta ja viihtyvyyttä parannetaan. Työsuojeluhallinnon kehittämistä jatketaan ohjaamalla varoja erityisesti alue- ja paikallistoimintaan. Työturvallisuuslaki uudistetaan. Jatketaan Työterveyslaitoksen kehittämistä ja kiirehditään alueellisten työterveyslaitosten perustamista.

Maatalous- ja muiden pienyrittäjien vuosilomajärjestelyjen toteuttamisesta sovitaan.

Metsätyöntekijät saatetaan työaikalain piiriin. Työaikalain epäkohdat poistetaan kotiapulaisten osalta. Esitys vahingonkorvauslaiksi annetaan eduskunnalle. TSL:n 17 %:n käytäntöön soveltamista tehostetaan. Naisten ja miesten tasa-arvoisuuden käytännön toteutumista edistetään.

VIII VEROTUS

Verotusta uudistetaan taaten kansalaisille oikeudenmukainen elintason nousu ja turvaten yhteiskunnan tarjoamien palvelujen ja kehittämisen rahoitus.

Veronkiertämisen ja keinottelun estämiseksi sekä jotta verottaminen voisi tapahtua todellisten tulojen perusteella, tarkistetaan yhtymien, kuolinpesien, elinkeinotulon ja pääomatulojen verotusta perintö- ja lahjaverolakia sekä poistetaan maa- ja metsätalousverotuksen epäkohdat. Luonnollisten henkilöiden tulo- ja omaisuusverouudistus saatetaan voimaan vuoden 1975 alusta. Samalla poistetaan aviopuolisoiden yhteisverotuksessa esiintyvät epäkohdat. Verotusta yksinkertaistetaan uudistamalla ennakkoperintäjärjestelmä.

IX Asunnot

Kansalaisten asumisoloja helpotetaan erityisesti vähävaraisten osalta kaikin mahdollisin toimenpitein. Toteutetaan vuokralavontajärjestelmä vuoden 1974 alusta ja varmistetaan tarvittaessa tilapäistoimenpitein vuokralaisten asema. Vuokralaisen aseman parantamiseksi korjataan myös huoneenvuokralaissa olevat epäkohdat.

Vuokra-asuntojen ohella asumiskustannukset pidetään kohtuullisina myös omistusasunnoissa siirtämällä painopiste voimakkaasti tulo- ja tarveharkintaiseen asumistukijärjestelmään.

Talo-, huoneistokoko- ja hallintamuotojakautuma saatetaan vastaamaan asukkaiden tarpeita. Tämän vuoksi ja jotta vähävaraisetkin voisivat hankkia oman asunnon, asuntojen omarahoitusosuus alennetaan näiden tulonsaajaryhmien osalta 5-10 %:iin. Lisäksi alkuvuosina asuntolainojen lyhennysten ja korkojen maksu järjestetään siten, että niiden vuotuinen yhteissumma kasvaa ansiotason kehityksen mukaisesti laina-ajan loppua kohden. Ryhdytään toimenpiteisiin mahdollisuuksien luomiseksi vuokra-asuntojen lunastamiseen omistusasunnoiksi. Pidetään huolta siitä, ettei vuokra-asuntokanta siinä yhteydessä supistu.

Asuntopolitiikan kytkemistä muihin yhteiskuntapolitiikan lohkoihin ja julkisen vallan mahdollisuuksia asunto- tuotannon lisäämiseen edistetään. Tässä tarkoituksessa selvitetään lakisääteisen asuntotuotannon valtakunnallisen rahoitusneuvottelukunnan perustamisedellytykset. Asuntojen alueellinen tuotanto tasapainotetaan. Asuntotuotantomäärärahoja työvoimapolitiisiin tarkoituksiin lisätään.

Selvitetään keinot rakennuskustannusten kohtuuttoman nousun estämiseen. Halvan, tarkoituksenmukaisen asuntotuotannon sekä väestö- ja talotyyppirakenteeltaan tasapainoisten yhdyskuntien aikaansaamiseksi turvataan yhteiskunnan mahdollisuudet lunastaa maata rakennustarkoituksiin maapoliittisella kokonaisuudistuksella. Puhtaan ja viihtyisän asuinympäristön turvaamiseksi vastaavia toimenpiteitä toteutetaan tarpeen mukaisesti virkistysalueiksi tarkoitettun maan osalta. Maan ansiottomalla arvonnousulla keinottelu estetään.

X Maa- ja metsätalous

Jatketaan toimenpiteitä viljelijäväestön toimeentulotason turvaamiseksi sekä alueellisten ja sisäisten tuloerojen tasaamiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään myös elintarvikkeiden hintoihin vaikuttaviin välityspalkkioihin ja jalostuskustannusten osuuteen.

Edistetään omavaraista elintarvikehuoltoa ottamalla huomioon maataloustuotteiden tavoitehintatason mukaisen hinnan maksaminen tuottajille ja oikeudenmukaisen kuluttajahintatason aikaansaaaminen. Jatketaan toimenpiteitä hyvälaatuisen kotimaisen ruokaperunan kokovuotisen saannin turvaamiseksi. Selvitetään mahdollisuudet korvata elintarvikkeiden tuontia kotimaisella tuotannolla kuluttajahintoja nostamatta. Kehitetään puutarhataloutta.

Ryhdytään kiireellisiin toimenpiteisiin maankuivatuslain epäoikeudenmukaisuuksien poistamiseksi. Nykyaikaistetaan ja tehostetaan maatalouskoulutusta.

Säädetään 3-vuotinen sokerilaki.

Toimenpiteitä metsätalouden edistämiseksi jatketaan. Tehostetaan raakapuun tuotantoa. Tätä silmällä pitäen tarkistetaan metsänparannuslainsäädäntöä.

Keinottelutarkoituksessa tapahtuva maan hankinta ehkäistään.

Erillistoimenpiteitä

Ryhdytään toimenpiteisiin maamme kalatalouden edistämiseksi. Kotimaisen kalan käyttöä koskevaa valistustoimintaa, kalan markkinointia, kulutusta ja kauppaa kehitetään. Laaditaan kalan hintatason vakauttamiseksi tarvittavat esitykset erityiseksi hintalainiksi. Toteutetaan kalavahinkokomitean ehdotukset kalastajien vahinkojen korvaamiseksi. Valmistellaan kalastuksen järjestelyä kaikilla valtion vesialueilla koskevaa yhdenmukaista lainsäädäntöä. Lisätään vesioikeuksissa luonnontalouden asiantuntemusta.

Riistataloutta ja sen markkinointia kehitetään kiinnittämällä huomiota riistanhoidollisiin epäkohtiin sekä neuvonta- ja koulutustoimintaan. Riistamaiden hoitoa edistetään. Kehitetään porotaloutta perustamalla porotalouden tutkimusasema Lappiin. Selvitetään mahdollisuudet porovahinkojen korvaamiseksi esimerkiksi vakuutusjärjestelmää käyttäen. Suoritetaan porotilalain tarkistus ottamalla huomioon muun muassa porotalouden piirissä työskentelevien asunto-olojen parantaminen.

Jatketaan luontaistalouden toimintamuotojen kehittämistä ja valistustyötä sekä tutkitaan vientituen tarve. Erityisesti otetaan huomioon luonnontuotteiden kuten marjojen, sienien, jäkälän ja turpeen hyväksikäytön lisääminen pitkälle jalostettuine tuotemuotoineen.

XI Koulutus ja kulttuuri

Koulutus- ja kulttuuripolitiikan kehittämistä jatketaan tavoitteena kansalaisten mahdollisuus käyttää koulutus- ja muita kulttuuripalveluja hyväkseen riippumatta heidän varallisuudestaan,

kotitaustastaan ja asuinpaikastaan. Koulutusjärjestelmän tehtäväksi katsotaan tuotantotoiminnan tarvitsemien koulutuspalvelusten antaminen, yhteiskunnan tarjoamien kulttuuripalvelusten käytön edistäminen ja edellytysten luominen kulttuurin jatkuvalla kehittämiselle. Kulttuuritoiminnalla edistetään myös kansalaisten yhtäläisiä, demokraattisia toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia. Peruskoulu-uudistusta jatketaan jo hyväksytyjen tavoitteiden ja suunnitelmien mukaisesti ja selvitetään mahdollisuudet nopeuttaa peruskouluun siirtymistä taloudellisten ja muiden voimavarojen puitteissa.

Koulutusjärjestelmän osa-alueiden, kuten esikoulun ja keskiasteen koulutuksen kehittämissuunnitelmat laaditaan koko koulujärjestelmää koskevan tarkastelun pohjalta ja ottaen huomioon käytettävissä olevien voimavarojen tarjoamat mahdollisuudet erilaisille ratkaisuille. Valmistellaan esitys koulutuksen suunnittelun puitelaksi.

Koulutushallintoa kehitetään eri koulutusmuotojen hallintoa yhdentävään ja piirihallintoa vahvistavaan suuntaan. Opettajien asema turvataan koulutusrakenteen uudistuessa ja järjestetään tarvittavaa lisäkoulutusta.

Kouluyhteisön ilmapiirin ja koulun sisäisen toiminnan uudistamisen edellytysten parantamiseksi kehitetään kouludemokratiaa. Tutkitaan mahdollisuudet toteuttaa kouludemokratia peruskoulussa ja oppilaitosdemokratia ylemmän keskiasteen ammatillisissa oppilaitoksissa.

Pienten ja vähemmistökielisten koulujen toimintaedellytykset turvataan ottamalla huomioon opetuksellinen ja alueellinen tasa-arvoisuus.

Liikunnan opetusta kehitetään liikuntatottumuksia luovaksi ja sen opetusta tehostetaan. Kansalaisten liikunnanharjoittamista lisääviä toimenpiteitä tuetaan ja laaditaan asiasta kokonaisselvitys.

Ammatillista koulutusta edistetään voimakkaasti muuttuvia elinkeino-, ammatti- ja tehtävärakenteita vastaavaan suuntaan. Selvitetään ammatillisen kurssitoiminnan ja kiinteämuotoisen ammattikoulutuksen tehtäväalueet tavoitteena ammatillisen koulutuksen tason kohottaminen.

Uusien ja kehitysalueilla sijaitsevien korkeakoulujen toimintaedellytyksiä parannetaan mm. koulutuksen alueellisen tasa-arvoisuuden saavuttamiseksi. Tuetaan opiskelijoiden asunto- ja lasten päivähoitopalveluja. Laaditaan ohjelma opintotuen kehittämisestä.

Jatketaan korkeakoulujen tutkintouudistuksen toteuttamista. Tiedepolitiikkaa kehitetään valtion tiedeneuvoston valmistaman ohjelman suuntaviivojen mukaisesti.

Aikuiskoulutusta kehitetään säätämällä opintotukikeskuslaki ja parantamalla lainsäädäntöteitse kirjeopiskelun toimintaedellytyksiä.

Kulttuuripalvelujen jakelua tehostetaan. Parannetaan sellaisten taidepalvelumuotojen toimintaedellytyksiä, joiden avulla voidaan saavuttaa kaikki väestöryhmät.

XII Liikenne

Liikennepolitiikan painopiste on joukkoliikenteen palveluedellytysten turvaamisessa ja liikenneturvallisuuden kehittämisessä. Tässä tarkoituksessa tehostetaan VR:n palvelutarjontaa erityisesti paikallisliikenteen osalta. Lisäksi käytetään hyväksi VR:n mahdollisuudet yhteistyössä kunnallishallinnon kanssa suurten asutuskeskusten sisäisen liikenteen järjestämiseksi.

Yhteistoimintaa rautatieliikenteen ja tieliikenteen välillä kehitetään. Tavoitteena on halpojen liikenneyhteyksien aikaansaaminen työpaikoille, palvelukeskuksiin ja kaukoliikenteessä.

Liikenneinvestointeja lisätään entisestään kevyeen liikenteeseen ja pienteihin. Liikenneturvallisuuden kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota riskialttiisiin tienosiin, kevyen liikenteen oman tieverkkojärjestelmän parantamiseen ja liikennevalvonnan tehostamiseen. Tutkitaan yksityisten teiden ja kuntien tierasitusten jakautuminen ja ryhdytään epäkohtien korjaamiseen.

Tietoliikenteen kehittämistä jatketaan tavoitteena mm. koko maan saattaminen automaattisen puhelinliikenteen piiriin tällä vuosikymmenellä.

Satamien kehittämisessä noudatetaan kokonaisvaltaista suunnitelmallisuutta ja selvitetään vientisatamien asema. Tarkistetaan valtion kustannusosuutta reittilentokenttien ylläpidossa.

XIII Ympäristönsuojelu

Viihtyisien, elinkelpoisten olosuhteiden turvaamiseksi jatketaan toimenpiteitä ympäristön suojelemiseksi. Tässä mielessä annetaan ilmansuojelu-, meluntorjunta-, luonnonsuojelu-, jätehuolto- ja maaperäsuojelulakiesitykset eduskunnalle. Jatketaan toimenpiteitä luonnonsuojelu- ja virkistysalueiden perustamiseksi ottaen huomioon käytön tarve ja tarkoituksenmukaisuus.

Tutkitaan, mitkä toimenpiteet ovat tarpeen jokamiehen oikeuden piiriin kuuluvien ulkoilumahdollisuuksien turvaamiseksi niihin liittyvine velvollisuuksineen.

Lainsäädännöllisin toimenpitein saatetaan ympäristöä pilaavat ja vahingollisesti muuttavat toiminnat yhteiskunnan valvontaan pitkän tähtäyksen tavoitteena yhtenäisen seuraamusjärjestelmän luominen. Lisäksi kiinnitetään huomiota tällaisten tekojen ennaltaehkäisyyn ja valistustoimintaan.

Ympäristönsuojelun kustannusten jakautumista ja siihen liittyviä yhteiskuntapoliittisia näkökohtia selvitetään tavoitteena yhteiskunnallisesti tarkoituksenmukainen rahoitusjärjestelmän luominen.

XIV Oikeuspolitiikka

Sovitaan valtiosäädäntöuudistuksen jatkokäsittelystä.

Vaali- ja puoluelaisissa olevat puutteet korjataan.

Oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista jatketaan. Uudistusta toteutettaessa otetaan huomioon virastoyksikköjen kokoa ja sijoittamista määrättäessä toiminnan tarkoituksenmukaisuuden ja palvelusten turvaamisen ohella alueellinen tasapainoisuus.

Ryhdytään väkivaltaisuutta ja rikollisuutta koskevien selvitysten perusteella tarvittaviin toimenpiteisiin kiinnittäen erityistä huomiota väkivaltaisuuden ja rikollisuuden yhteiskunnallisten syiden poistamiseen. Tässä yhteydessä selvitetään myös väkivallan ja rikollisuuden käsittelyä tiedotusvälineissä.

XV Aluepolitiikka

Aluepolitiikassa kehittämistoimenpiteet kohdistetaan tasapuolisesti koko maahan. Aluetason ja keskushallinnon suunnitteluorganisaatioiden yhteistyö järjestetään puitelainsäädännöllä kiinnittäen samalla huomiota suunnittelun kansanvaltaistamiseen.

Alueellisten erojen tasoittamiseksi luodaan sijainninohjausjärjestelmä, jolla yhdistetään työnvälitys, työvoiman ammatti- ja uudelleen koulutus sekä julkisen vallan tukema ja muu asuntotuotanto sekä mahdollistetaan yksityisen ja julkisen sektorin yritysten, palvelujen ja muun tuotannon sijainnin ohjaaminen yleisen edun mukaisesti. Tässä yhteydessä rakennetaan informaatio- ja neuvottelumekanismi kehittämällä julkisen vallan ja yritysten yhteistyötä.

Ryhdytään toimenpiteisiin pääkaupunkiseudun epäterveen kasvun rajoittamiseksi.

Uudet aluepoliittiset kehittämislait saatetaan voimaan vuoden 1975 alusta. Lainsäädännössä noudatetaan tavoitteellista yhdyskuntarakennepolitiikkaa erilaistamalla toimenpiteet sen mukaisesti. Samalla kiinnitetään huomiota tulosten pysyvyyteen. Lainsäädäntöä uudistettaessa otetaan huomioon saariston erityisongelmat.

Ryhdytään toimenpiteisiin nestemäisten polttoaineiden hintaerojen tasaamiseksi.

XIV Hallinto

Laaditaan suunnitelma kuntauudistuksen toteuttamiseksi ja sovitaan toimenpideohjelmasta. Vapaaehtoisten kuntainliitosten syntymistä edistetään varaamalla yhdistymiskorvauksia ja -avustuksia varten riittävät määrärahat.

Valtionhallinto uudistetaan aluetasolla. Sovitaan lääninsuunnittelun ja seutusuunnittelun välisestä työnjaosta sekä yhteistyöstä.

Kunnallislain kokonaisuudistus toteutetaan vuoden 1976 ja kunnallisvaalien osalta vuoden 1977 alusta. Tässä yhteydessä tarkistetaan määräänemistösäännöksiä ja kunnallista toimialaa. Kansanvaltaisuuden lisäämiseksi selvitetään johtavien kunnallisvirkojen määräaikaistaminen ja parannetaan kuntalaisten mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon.

Heikossa taloudellisessa asemassa olevien kuntien asemaa parannetaan taloudellisin erityistoimenpitein ja tarkistetaan kuntien ja valtion välistä kustannusten jakoa ottaen huomioon kuntauudistus.

Kuntien kalleusluokitusten uudistamista kiirehditään. Kehitetään virastojen ja laitosten paikallishallintoa. Tarkistetaan valtioneuvoston ja keskusvirastojen välistä työnjakoa.

Tavoitteena parantaa kielellisen vähemmistön asemaa uudistetaan kielilainsäädäntö ja kiinnitetään erityistä huomiota virkamiesten kielitaitoon.